CONSEIL DE L'EUROPE

COUNCIL OF EUROPE

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА "БИКОВ ПРОТИ УКРАЇНИ"

(Заява № 26675/07)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

16 квітня 2009 року

ОСТАТОЧНЕ

16 липня 2009 року

Рішення може зазнати редакційної правки.

У справі «Биков проти України»
Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:
Райт Маруст (Rait Maruste), *Голова,*
Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),
Рената Ягер (Renate Jaeger),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefèvre),
Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska), *судді,*
Станіслав Шевчук (Stanislav Shevchuk), *суддя ad hoc*,
а також Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,
після наради за зачиненими дверима 24 березня 2009 року,
постановляє таке рішення, винесене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА
1. Справа порушена за заявою (№ 26675/07) проти України, поданою до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України Миколою Олексійовичем Биковим (далі — заявник) 12 червня 2007 року.
2. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — п. Ю. Зайцевим.
3. 22 квітня 2008 року Суд оголосив заяву частково неприйнятною і вирішив направити Уряду скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції та за статтею 13 Конвенції стосовно тривалості провадження та відсутності ефективних засобів юридичного захисту. Також Суд вирішив розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви одночасно (пункт 3 статті 29 Конвенції). Справі було надано пріоритет відповідно до правила 41 Регламенту Суду.

ЩОДО ФАКТІВ
ОБСТАВИНИ СПРАВИ
А. Попередня інформація
4. Заявник, 1955 року народження, проживає у селищі Сиротине, Україна.
5. Заявник з 1978 року був працівником Сєвєродонецького державного виробничого підприємства «Об'єднання Азот» (далі — «Об'єднання Азот»), державного хімічного підприємства. Як стверджує заявник, у грудні 2000 року — січні 2001 року у нього було виявлено хронічний лімфолейкоз, рак крові. 26 червня 2001 року діагноз було підтверджено медичним експертом та визнано, що заявник має професійне захворювання.
6. У червні 2001 року заявника було звільнено з роботи за прогул. Заявник стверджує, що справжньою причиною звільнення були його спроби встановити причинно-наслідковий зв'язок між його захворюванням та роботою.
7. У липні 2001 року було проведено внутрішню перевірку стосовно захворювання заявника. В акті від 16 липня 2001 року зазначено низку недоліків з боку роботодавця, включаючи незабезпечення мінімального рівня умов безпеки праці, що призвело до захворювання заявника.
8. Зараз у заявника найтяжчий ступінь захворювання.
В. Цивільне провадження
9. У січні 2002 року заявник звернувся в порядку цивільного провадження до Сєвєродонецького міського суду з позовом до «Об'єднання Азот», оскаржуючи причини звільнення та вимагаючи відшкодування шкоди, завданої професійним захворюванням.
10. Невдовзі після цього, 31 січня 2002 року, Сєвєродонецьке відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань було залучено до справи як співвідповідача.
11. 2 квітня 2002 року Сєвєродонецький міський суд виділив у два окремих провадження розгляд позовної вимоги до «Об'єднання Азот» щодо звільнення заявника та розгляд позовної вимоги до «Об'єднання Азот» та Сєвєродонецького відділення виконавчої

дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань (далі — Фонд) щодо відшкодування шкоди, завданої професійним захворюванням.
12. 29 травня 2002 року Сєвєродонецький міський суд зупинив розгляд справи щодо відшкодування шкоди до вирішення справи щодо звільнення.
13. 23 грудня 2004 року Сєвєродонецький міський суд зупинив розгляд справи щодо звільнення у зв'язку з укладенням мирової угоди між «Об'єднанням Азот» та заявником.
14. 28 березня 2005 року Сєвєродонецький міський суд повернувся до розгляду вимоги щодо відшкодування шкоди.
15. 20 липня 2005 року та 15 серпня 2006 року Сєвєродонецький міський суд призначав судово-медичну та судово-психіатричну експертизу.
16. Як стверджує заявник, 19 січня 2007 року з метою прискорити розгляд його справи він просив розглянути його позов до Фонду про відшкодування шкоди, завданої професійним захворюванням, в порядку адміністративного провадження (див. пункт 23 нижче). Заявник також подав клопотання до суду про припинення розгляду його позовної заяви до Фонду в порядку цивільного провадження. У той же час він подав нову позовну заяву до «Об'єднання Азот» із вимогою відшкодувати шкоду, завдану незаконним звільненням, а також звернувся з клопотанням до суду про продовження цивільного провадження у справі за позовом до «Об'єднання Азот» про відшкодування шкоди, завданої професійним захворюванням. Ці клопотання було задоволено того ж дня.
17. 20 квітня 2007 року Сєвєродонецький міський суд залишив без задоволення позовні вимоги заявника до «Об'єднання Азот».
18. 4 грудня 2007 року апеляційний суд Донецької області скасував рішення Сєвєродонецького міського суду від 20 квітня 2007 року та ухвалив нове рішення. Зокрема, він частково задовольнив вимоги заявника та вирішив стягнути на його користь 1500 грн[1] відшкодування за незаконне звільнення; вимогу щодо відшкодування у зв'язку із професійним захворюванням було залишено без задоволення як необґрунтовану.
19. 15 лютого 2008 року Верховний Суд України відмовив заявнику у відкритті касаційного провадження.
20. 12 червня 2008 року державна виконавча служба відмовила у відкритті виконавчого провадження у зв'язку із відсутністю у виконавчому листі необхідної інформації щодо боржника.
21. 24 жовтня 2008 року після внутрішньої перевірки, проведеної керівництвом державної виконавчої служби, було встановлено, що згадана вище відмова була законною.
22. Ймовірно рішення суду від 4 грудня 2007 року все ще не виконано.

C. Адміністративне провадження
23. 19 січня 2007 року заявник звернувся до Сєвєродонецького міського суду в порядку адміністративного провадження з позовом до Сєвєродонецького відділення виконавчої дирекції Фонду про виплату одноразової страхової допомоги та відшкодування моральної шкоди, заподіяної його професійним захворюванням.
24. 19 червня 2007 року Сєвєродонецький міський суд залишив позов заявника без задоволення.
25. 14 вересня 2007 року Донецький апеляційний адміністративний суд залишив без змін постанову від 19 червня 2007 року.
26. Заявник подав касаційну скаргу — провадження досі триває у Вищому адміністративному суді.

ЩОДО ПРАВА
I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 ТА СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ
27. Заявник скаржився, що тривалість провадження, включаючи виконавче провадження, не відповідала вимозі розумного строку, яка передбачена пунктом 1 статті 6 Конвенції, у якому, зокрема, зазначено:

[1] Приблизно 206,06 євро на той час.

«Кожен має право на ... розгляд його справи упродовж розумного строку … судом…, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...».
Заявник також скаржився на відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо скарги на надмірну тривалість цивільного провадження. У зв'язку з цим він посилався на статтю 13 Конвенції, у якій, зокрема, зазначено:
«Кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

A. Щодо прийнятності

28. Уряд зазначав, що питання правомірності звільнення було вирішено 23 грудня 2004 року, коли сторони у справі уклали мирову угоду. На думку Уряду, скарги заявника, що пов'язані із цим питанням, мають бути відхилені як такі, що подані поза визначеним строком.

29. Суд зазначає, що у ході провадження у національних судах заявник подав три різних цивільних позови, які розглядалися протягом наступних періодів:
i. позов до «Об'єднання Азот» про оскарження підстав звільнення — із січня 2002 по 23 грудня 2004 року;
ii. позов до «Об'єднання Азот» щодо компенсації у зв'язку із професійним захворюванням — із січня 2002 по 15 лютого 2008 року;
iii. позов до «Об'єднання Азот» щодо відшкодування збитків, завданих незаконним звільненням,— з 19 січня 2007 по 15 лютого 2008 року.
Щодо адміністративного провадження Суд зазначає, що сторони не надали своїх зауважень щодо цього питання, тому Суд не вбачає підстав розглядати це провадження окремо.

30. Суд погоджується із Урядом, що розгляд першого позову закінчився більш ніж за шість місяців до моменту, коли заявник звернувся до Суду. Таким чином, цю частину заяви було подано запізно і вона має бути визнана неприйнятною відповідно до пунктів 1 та 4 статті 35 Конвенції.

31. Також Суд зазначає, що останній позов був частково задоволений національним судом, проте рішення, яке набрало законної сили, все ще не виконано. У справах стосовно тривалості цивільного провадження Суд підкреслював, що виконавче провадження є другим етапом провадження, а також, що фактично гарантоване право не стане ефективним, доки рішення не буде виконане (див. рішення у справі «*Скордіно проти Італії» (Scordino v. Italy)* (№ 1) [ВП], заява № 36813/97, п. 197, ЄСПЛ 2006-...). Таким чином, період, який має бути розглянуто, почався у січні 2007 року та ще не закінчився. Відповідно цей період тривав два роки та два місяці у трьох судових інстанціях. Суд вважає, що оскаржувана тривалість цивільного провадження не порушила вимоги «розумного строку», передбаченої пунктом 1 статті 6 Конвенції. Таким чином, ця частина заяви має бути визнана неприйнятною відповідно до пункту 3 та 4 статті 35 Конвенції.

32. Щодо позову заявника до «Об'єднання Азот» щодо компенсації у зв'язку із професійним захворюванням, Суд зазначає, що розгляд тривав шість років та один місяць.

33. Суд зауважує, що ця скарга не є явно необґрунтованою у сенсі пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що ця скарга не є неприйнятною з інших підстав. Відповідно Суд визнає її прийнятною.

B. Щодо суті

1. Пункт 1 статті 6 Конвенції

34. Посилаючись на справу «*Дульський проти України» ((Dulskiy v. Ukraine),* заява № 61679/00, пункт 81, рішення від 1 червня 2006 року), Уряд зазначав, що, використовуючи передбачені національним законодавством засоби, сторони сприяли тривалості провадження та що держава не повинна відповідати за їх поведінку. Зокрема, Уряд зазначив, що період зупинення провадження з 29 травня 2002 року по 28 березня 2005 року (див. пункти 12 та 14 вище) не може бути врахований у загальний строк через те, що сторони погодились зупинити розгляд справи. Уряд також стверджував, що у двох чи трьох випадках заявник і Фонд не з'являлися у судові засідання. На думку Уряду, заявник

також сприяв загальній тривалості провадження, змінюючи позовні вимоги, заявляючи клопотання про проведення експертизи та оскаржуючи рішення суду. Зрештою, Уряд дійшов висновку, що судові органи діяли з належною сумлінністю та відповідно у цій справі не мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

35. Заявник не згодний.

36. Суд нагадує, що «розумність» тривалості судового розгляду має визначатись з огляду на обставини справи та наступні критерії: складність справи, поведінка заявника та компетентних органів, а також важливість предмета позову для заявника у справі (див., серед багатьох інших, рішення у справі «*Фрідлендер проти Франції» (Frydlender v. France)* [GC], заява № 30979/96, пункт 43, *ECHR* 2000-VII). Суд також повторює, що особлива сумлінність є необхідною при розгляді трудових спорів (див. рішення у справі *«Руотоло проти Італії» (Ruotolo v. Italy),* рішення від 27 лютого 1992 року, Серія А, № 230-D, п. 17) та у справах, в яких заявник тяжко хворий *(«Георге проти Румунії»* (*Gheorghe v. Romania)*, заява № 19215/04, пункт 60, ЄСПЛ 2007-... (витяги)).

37. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що порушені у цьому провадженні питання не є особливо складними. З іншого боку, Суд наголошує, що позови заявника мали для нього особливе значення.

38. У цій справі Уряд звертав увагу на те, що заявник двічі чи тричі не з'являвся у судове засідання, проте цей факт не може виправдати більш ніж шестирічну тривалість судового розгляду справи заявника. Щодо тверджень Уряду, що відповідач також причетний до затримок згаданого провадження, Суд звертає увагу, що відповідачами у цій справі були державне підприємство та державний орган, за дії чи бездіяльність яких держава-відповідач є безпосередньо відповідальною (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *«Сердюк проти України» (Serdyuk v. Ukraine)*, заява № 15002/02, пункт 33, рішення від 20 вересня 2007 року).

39. Навіть якщо припустити, що зупинення 29 травня 2002 року Сєвєродонецьким міським судом розгляду справи про відшкодування шкоди на той момент було здійснено в інтересах правосуддя, тривалість такого зупинення до 28 березня 2005 року, що становить 34 місяці, була необґрунтованою. У цьому зв'язку Суд зазначає, що розгляд Сєвєродонецьким міським судом питання, чи були законними підстави звільнення заявника, що було підставою зупинення зазначеного вище провадження, тривав до 23.12.2004 та навіть не був закінчений ухваленням судом першої інстанції рішення. Таким чином, тривалість вирішення справи за цією позовною вимогою спричинила затримку у вирішенні справи за позовом про відшкодування шкоди, яка розглядається.

40. Зрештою, стосовно твердження Уряду, що Сєвєродонецький міський суд у декількох випадках повинен був відкласти судовий розгляд у зв'язку із численними клопотаннями сторін, Суд зазначає, що задачею національних судів є організація судового розгляду таким чином, щоб він був швидким та ефективним (див., наприклад, рішення у справі *«Скордіно проти Італії» (Scordino v. Italy)* (№ 1), згадане вище, пункт 183, та рішення у справі *«Дульський проти України» (Dulskiy v. Ukraine)*, згадане вище, пункт 86).

41. У багатьох схожих справах, у яких порушувалися подібні питання, Суд визнавав порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (див. рішення у справі *«Фрідлендер»* (*Frydlender)*, згадане вище, та рішення у справі *«Єфіменко проти України» (Efimenko v. Ukraine)*, заява № 55870/00, пункт 58, рішення від 18 липня 2006 року).

42. Дослідивши всі матеріали справи, які є у його розпорядженні, Суд зазначає, що Уряд не навів жодного факту чи аргументу, який переконав би Суд дійти іншого висновку у цій справі. Враховуючи свою практику стосовно вирішення таких питань, Суд доходить висновку, що тривалість провадження в цій справі була надмірною і не відповідала вимозі «розумного строку». Таким чином, у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

2. Стаття 13 Конвенції

43. Посилаючись на свій висновок, що у цій справі не було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, Уряд також стверджував, що не було й порушення статті 13 Конвенції.

44. Заявник не погодився з аргументами Уряду.

45. Суд неодноразово встановлював порушення статті 13 Конвенції, стверджуючи, що чинне законодавство України не передбачає ефективних засобів юридичного захисту

скарг на надмірну тривалість цивільного провадження (див. рішення у справі «*Єфіменко проти України» (Efimenko v. Ukraine)*, згадане вище, пункти 48–50, 64, та додаткову практику суду). У цій справі Суд не бачить підстав змінити свою практику.
Таким чином, у цій справі мало місце порушення статті 13 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

46. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

47. Заявник вимагав 100 000 євро відшкодування моральної шкоди.
48. Уряд подав заперечення щодо цієї вимоги.
49. Суд вирішує, що заявник зазнав моральної шкоди. Вирішуючи на засадах справедливості, Суд присуджує заявникові 800 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові витрати

50. Також заявник вимагав 1000 євро відшкодування судових витрат, понесених на провадження у національних судах, та 5829 грн[2], понесених на провадження у Суді. Остання наведена сума включала 5600 грн[3] витрат на правову допомогу, 179 грн[4] поштових витрат та 50 грн[5], які булисплачені за відкриття рахунку в банку в іноземній валюті для зарахування справедливої сатисфакції. Ці вимоги заявник підтверджував копіями відповідних чеків, за виключенням поштових витрат, які він зміг підтвердити лише на суму 138,85 грн[6].
51. Уряд залишив на розсуд Суду вирішення питання щодо поштових витрат та витрат на правову допомогу і оскаржив решту вимог.
52. Відповідно до практики Суду заявник має право на відшкодування судових витрат тільки в тому разі, якщо буде доведено, що вони були необхідні та фактично понесені, а також що сума витрат була розумною. У цій справі, вирішуючи на засадах справедливості та виходячи із наявної інформації, Суд відхиляє вимоги щодо відшкодування судових витрат, понесених на провадження у національних судах. Суд також зазначає, що, як правило, заявники у схожих до цієї справах не звертаються за правовою допомогою, відповідно їхні витрати на правову допомогу не підлягають відшкодуванню. Не дивлячись на те, що інтереси заявника у цій справі офіційно ніхто не представляв, Суд бере до уваги те, що було б несправедливо вважати, що заявник міг би вести свою справу сам без правової допомоги, враховуючи стан його здоров'я. Таким чином, Суд вважає за необхідне присудити заявнику 500 євро відшкодування судових витрат, понесених на провадження у Суді.

C. Пеня

53. Суд вважає належним призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* решту заяви прийнятною.
2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.
3. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення статті 13 Конвенції.
4. *Постановляє,* що:

---

[2] Приблизно 511,37 євро.
[3] Приблизно 491,28 євро.
[4] Приблизно 15,70 євро.
[5] Приблизно 4,4 євро.
[6] Приблизно 12,18 євро.

(a) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 800 (вісімсот) євро відшкодування моральної шкоди та 500 (п'ятсот) євро відшкодування судових витрат з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток *(simple interest)* у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти.

5. *Відхиляє* решту вимог заявника стосовно справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 16 квітня 2009 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК **Райт МАРУСТ**

Секретар **Голова**